УДК [94:008-054.7] (100)

Пронь Т. М.

ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, МАТЕРІАЛЬНА І ДУХОВНА КУЛЬТУРА ЛЕМКІВ, БОЙКІВ, РУСИНІВ У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Публікація репрезентує інтердисциплінарне дослідження фахівців суспільних наук та літературознавців Польщі, України, Словаччини, США й Канади з історії, сучасності, матеріальної і духовної культури лемків, бойків і закарпатських русинів, оприлюднене на IV міжнародній науковій конференції (23-24 вересня 2011 р., Слупськ, Польща) та в новому колективному збірнику праць Інституту політології Зеленогірського університету й Інституту історії Поморської академії у Слупську.

Ключові слова: *лемки, бойки, закарпатські русини, «руські горці», Лемківщина, Бойківщина, Інститут політології Зеленогірського університету, Інститут історії Поморської академії у Слупську.*

Публикация представляет интердисциплинарное исследование обществоведов и литературоведов Польши, Украины, Словакии, США и Канады по истории, современности, материальной и духовной культуре лемков, бойков и закарпатских русинов, изложеное на IV международной научной конференции (23-24 сентября 2011 г., Слупск, Польша) и в новом коллективном сборнике трудов Института политологии Зеленогорського университета и Института истории Поморской академии в Слупске.

Ключевые слова: *лемки, бойки, закарпатские русины, «русские горцы», Лемковщина, Бойковщина, Институт политологии Зеленогорского университета, Институт истории Поморской академии в Слупске.*

The publication represents the interdisciplinary research professionals of social science and literature of Poland, Ukraine, Slovakia, the United States and Canada in history, modernity, material and spiritual culture Lemko, Boyko and Transcarpathian Rusyns disclose at the IV International scientific conference (23-24 September 2011 , Slupsk, Poland) and in the new collective proceedings of the Institute of Political Science Zelenogorsk University and the Institute of History Pomeranian Academy in Slupsk.

Key words: *Lemko, Boyko, Transcarpathian Rusyns, «Russian highlander», Lemko, Boikivshchyna, Institute of Political Science Zelenogorsk University, Institute of History Pomeranian Academy in Slupsk.*

«Меморіальний бум» і сакралізація пам'яті в сучасному світі, глобальні зміни в культурі, політиці й економіці країн та інтеграційні процеси зумовлюють зацікавлення фахівців різних суспільних наук і літературознавців минулим, сьогоденням, матеріальною і духовною культурою лемків, бойків і русинів, що мешкають в Україні, Польщі й Словаччині та розкидані в осередках діаспори по цілому світу.

Зазначені субетнічні групи українського народу здавна заселяли Карпати. Однак під тиском обставин багато з них вимушено покинули рідний терен у XIX та переважно XX століттях. Природне середовище визначило ментальні риси горян – працьовитість, наполегливість, винахідливість. Ці риси допомагали їм виживати на кам'янистих землях, мобілізувати сили у пошуку заробітку в інших країнах (США, Канаді, Бразилії, Аргентині). Віддаленість від ареалу розселення основного масиву українців та життя на пограниччі сприяли розвитку оригінальної культури лемків, бойків, гуцулів і закарпатських русинів. На рубежі XIX-XX ст. європейці захоплювалися культурою «руських горян», особливо гуцулів [1, с. 9]. Самобутність зазначених етнічних груп українського народу зазнала суттєвої руйнації, коли переформатовувалися території європейських держав після Першої та Другої світових воєн. Ці події стали кардинальним

переломним моментом в їхніх історичних долях. Зміни повоєнної лінії радянсько-польського кордону спричинили примусове переміщення/депортацію русинів чи лемків в Україну у 1944-1946 рр. або на північно-західні землі Польщі у 1947 р. та бойків із Західної Бойківщини внаслідок обміну СРСР і Польщі ділянками державних територій у 1951 р. Порушення компактності проживання етногруп призвело до змін у народних говорах, позначилося на формуванні національної свідомості. У цьому полягає головна причина порушення самоідентифікації русинів чи лемків, бойків, меншою мірою це стосується гуцулів, які в основному продовжують жити на власних землях в Україні.

Найбільш складною, заплутаною для розуміння сторінкою етнічної історії є русинська та/чи лемківська. Нагадаємо, термін «русин» – це давній етнонім слов'янського населення України з часів Київської Русі. Закордонні автори називали всіх українців русинами, рутенами або русаками майже до кінця XIX ст. Однак у зв'язку з тим, що у народній мові селян-русинів, які мешкали територіальному «трикутнику» від села Ужок до міста Ужгород та до ріки Боржава (нинішні Великоберезівський, Перечинський і частково Свалявський, Іршавський, Мукачівський та Ужгородський райони Закарпатської області України), далі у гірській смузі від рік Солинки і Сяну до Попраду з Данайцем (суч. територія Польщі) та від сучасного кордону України до ріки Попрад (нині територія Словаччини) була поширена діалектна частка «лем» (у значенні «лише», «тільки») [2, с. 306] за ними закріпилася назва лемки, а за ареалом їхнього розселення – Лемківщина. Ця самоназва простежується у історичних джерелах із XVI ст. Але етнонім «лемки» не витіснив старої назви з коренем рус- (руснаки, русини). Сучасні дослідники вважають, що він замінив назву «русини», але ніколи не протиставлявся йому. Політичного визнання етнонім «лемки» набув після проголошення Лемківської республіки 16 листопада 1918 р. на засіданні Руської Ради у селі Гладишів Горлицького повіту. Натомість назву українці щодо лемків було прийнято до вжитку 1 березня 1945 р. у Пряшеві на з'їзді делегатів українських районів Пряшівщини. Саме тоді було проголошено про називання руснаків, лемків, русинів – українцями [3, с. 45]. Розмаїття термінів щодо означення однієї субетнічної групи народу вказує на трансформацію її культурного саморозвитку.

З погляду на все вищезазначене викладачі Інституту політології Зеленогірського університету в Польщі започаткували шість років тому інтердисциплінарне дослідження історії народностей, за якими в Польщі закріпилася назва «руські горці», їхнього етнокультурного минулого й сучасних перспектив. У 2006 р. в університеті пройшла перша міжнародна конференція на тему: «Лемки, бойки, русини – минуле, сучасність, майбутнє». Географія учасників наукового зібрання була доволі широкою: Польща, Україна, Словаччина та США. Їхні доповіді були опубліковані у першому серійному випуску видання, назва якого відповідала темі конференції [4]. Ініціативу науковців із Зеленої Гори активно підтримали представники різних суспільних наук – історики, політологи, етнологи, культурознавці, теологи і літератори з України, Словаччини, США, Канади та, передусім, Польщі. Через два роки відбулася наступна конференція, щоправда її тема була дещо відкоригована: «Лемки, бойки, гуцули, русини – історія, сучасність, матеріальна і духовна культура». Матеріали виступів науковців було надруковано у другому томі колективного збірника (2009 р.) [1]. Позитивна реакція на книжку й виразна потреба публікацій такого типу сприяли тому, що редактори підготували у 2010 р. разом із колегами Закладу Східної Європи Інституту історії Поморської академії у Слупську, особисто ректора – dr. hb. Романа Дрозда, та за підтримки однієї з головних лемківських організацій у Польщі – «Об'єднання лемків», третій том [5]. Вагомий внесок у закладання традиції інтердисциплінарної співпраці вчених суміжних і західних країн щодо розвитку зазначеного наукового напряму та підвищення рівня спільного наукового видання зробили польські вчені Стефан Дудра, Богдан Гальчак, А. Ксеніч, Я. Сташинський, Ірина Бетко, Роман Дрозд та Міхал Шмігель зі Словаччини.

23-24 вересня 2011 р. у прекрасному, сучасно оснащеному навчальному комплексі академії, розташованому на узбережжі Балтійського моря у місті Слупську зібралося близько 50-ти науковців, щоб продовжити цикл конференцій із зазначеної теми, обмінятися науковими результатами й дослідницьким досвідом. У роботі конференції взяли участь історики та політологи, культурологи та літературознавці з п'яти країн: Польщі, України, Словаччини, США та Канади. Україну представляли дванадцять дослідників із Києва, Львова, Миколаєва, Севастополя, Ужгорода, Чернівців та Харкова. На цій зустрічі було розглянуто широке коло питань з історії та сучасності лемків, русинів Закарпаття та бойків, їхньої матеріальної та духовної культури, історіографічної спадщини. Підсумком плідної роботи став вихід у світ у 2012 р. четвертого тому збірника інтердисциплінарних досліджень. Він засвідчив зростаючий інтерес фахівців до цієї проблематики, усталення наукової традиції та перевірку видання часом. Натомість хочемо репрезентувати його широкому науковому загалу в Україні.

Це наукове видання складається з двох частин. Публікації, розміщенні в першій із них, здебільшого носять історико-політологічне спрямування [6], а в другій – етнокультурологічне [8]. Предметом більш детального розгляду цієї інформації є студії першої частини видання. Умовно їх можна розділити на кілька тематичних блоків. Своєрідний ритм головному і найбільш контраверсійному сюжету досліджень задає доповідь польських авторів П. Андрусечка та К. Шестакової «Закарпатське русинство – між етнічністю і сепаратизмом» [6,

с. 23-38]. Проаналізувавши явище «політичного русинства» у Закарпатській області України. співавтори зауважують, що в українській науці русинів відносять до етнографічної групи у складі українського народу. За національним законодавством вони не мають права етнічних меншин. Розбіжність у тлумаченні етнічного статусу русинів автори кваліфікують як маніпуляцію, адже їхня політична активність посилюється лише у період зміни політичного клімату в Україні. Виразно помітний проросійський вплив у середовищі русинів, на погляд авторів зазначеної статті, висуває перед Україною необхідність посилення уваги до етнічних процесів на периферії держави [6, с. 38]. Розмову в цьому ключі продовжують **С. Конечний** у статті «Ситуація русинів і українців у Словаччині в перші роки суспільно-політичної трансформації», **П. Пєтночка** («Позиція української правиці щодо русинського сепаратизму»), **Б. Попович** («Міжнаціональні відносини на Закарпатті. 1989-2010 рр.») та **Т. Вакулова** («Цивілізаційна ідентичність карпатських русинів») [8, с. 655-664]. Як бачимо, йдеться про окрему етнічну групу – «закарпатські русини», які ніби не пов'язані з лемками. Видається так, що поки не вдається достеменно з'ясувати питання походження русинів чи лемків, тому дослідження продовжуються.

Історичні витоки складної і суперечливої палітри етнічної ідентифікації русинів (закарпатських русинів, русинів/лемків), окремі аспекти їхнього минулого та сучасного становища становлять предмет дослідження словацьких вчених **Я. Цораніча** («Русинське питання в грекокатолицькій церкві у Словаччині в 1918-1939 рр.), **М. Ґлеваняка** («Звіт професора теології Мікулаша Руснака від 13 травня 1948 р. прияшівському єпископу Павлові Ґойдичу в справі вживання словацької мови в ході літургії. Приклад русинсько-словацьких стосунків у грекокатолицькій церкві у повоєнній Чехословаччині»), польських – **М. Ярнецького** («Процес ірредентизму на Закарпатській Русі у міжвоєнний період»), **А. Стахов'яка** («Конфлікт навколо 24 поунійних церков на Підкарпатті як концентрація дилем лемківської ідентичності»). З погляду на розпорошеність їх по світу та інтеграційні процеси американський дослідник **П. Бест** висуває чотири варіанти національної ідентифікації карпаторусинських імігрантів до Північної Америки з кінця XIX до початку XXI ст. Окрім традиційних – російської, української, карпаторусинської (руської) додає американську чи канадську [6, с. 49]. Множинність самоідентифікацій він мотивує їхнього асиміляцією в США і Канаді. Безперечно, причини ускладнення ідентифікації субетнічних груп населення у сучасності криються у минулому.

Цю думку підтверджують польські та українські вчені, які досліджували історіографічну спадщину. Так, Т. Пулхлопек із Жешова реконструює погляди Лєшека Дуніна Борковського щодо відмови від пошуку культурної спільноти поляків і русинів [6, с. 289]. І. Мусієнко з Харкова розглянула еволюційний аспект етнічної ідентичності української меншини в Польщі в дослідженнях знаних польських істориків сучасності Р. Дрозда та Б. Гальчака [6, с. 223-239].

Концепцію українського походження русинів-лемків відстоює **Т. Пронь** у статті «Переселення населення польської частини Лемківщини в Україну в 1944-1946 роках: теорія і практика розв'язання дискурсу про походження лемків» [6, с. 291-306]. Ґрунтуючись на історіографічній спадщині і маловідомих та вперше введених у науковий обіг архівних документах, дослідниця наголосила, що самосвідомість русинів/лемків у довоєнний період була низькою. Український уряд, який здійснював масове переселення українців на Україну в 1944-1946 рр., не мав ствердної думки щодо етнічної приналежності лемків/русинів, але схилявся до версії українського походження. Відповідно до цього вони «підлягали» переселенню в Україну. Цієї ж думки дотримувалася тоді і польська сторона. У своїх діях організаційно-виконавчі структури зі здійснення переселення керувалися бажанням самого населення та аналітичними записками урядовців, які працювали на Лемківщині у 1939-1941 рр. Авторка також вносить суттєву поправку щодо кількості депортованих лемків на Україну (33348 родин, або 142 814 осіб) [6, с. 304], підкреслюючи при цьому, що в низці досліджень неправильно відносять усіх депортованих (482 880 осіб) [7, арк. 23] з Польщі українців Холмщини, Підляшшя, Надсяння і Лемківщини до лемків.

Польський історик **Л. Філіп'як** вважає, що на хитку національну ідентичність лемків значний вплив мала офіційна позиція держави. Він стверджує, що польський комуністичний уряд ігнорував притаманний цьому соціуму національний дуалізм, котрий виявлявся в поділі на лемків-українців і лемків, які вважали себе за окрему націю, а ідентифікував лемків як етнічну групу української нації лише з огляду на ймовірно негативну реакцію СРСР та бажанням уникнути суспільно-політичної дестабілізації в державі [6, с. 110]. Думку про тотожність русинів і лемків відстоює **М. Маєрікова-Моліторіс** зі Словаччини, яка здійснила порівняльний аналіз ситуації, в якій опинилися «словацька та русинська (лемківська) меншості» у Польщі після закінчення Другої світової війни [6, с. 204].

Про різноманітну діяльність суспільно-культурного товариства «Об'єднання лемків» у Польщі щодо збереження історичної пам'яті та інтеграції розповідає польський дослідник С. Дудра у статті «Об'єднання лемків як елемент національної ідентичності». Показово, що члени цього товариства відкидають українську й польську національну самоідентифікацію, підкреслюють свою відмінність та приналежність до окремого лемківського народу [6, с. 94].

Власні рефлексії щодо становища та місця лемків у сучасному світі викладає **Б. Гальчак**. Зокрема, він зазначає: «на землі своїх предків – Лемківщині – вони стали незначною меншістю. …

Прогресують асиміляційні процеси лемківського населення в чужорідному оточенні (польському, словацькому чи американському)… В Україні лемки також цілковито втрачають свою регіональну специфіку. Існує серйозна загроза тотального зникнення лемків як носіїв у своєму роді культури» [6, с. 110]. На його ж думку, суть глобальної проблеми лемківської ідентичності полягає у відсутності усвідомленої колективної візії «свого місця у світі».

Невтішні перспективи національного поступу «русинів-українців» у сучасній Словаччині окреслює всесвітньовідомий словацький фольклорист та українознавець **Микола Мушинка**. Історичну канву його статті «Історія русинів-українців Словаччини в світлі статистичних даних», у розглядуваному збірнику праць, склала квінтесенція фундаментальної праці (більш як 700 сторінок тексту) з історії русинів-українців в Словаччині, підготовленої ним разом із сином Олександром. Щоб збудити національну самосві-домість цієї групи населення, донести до неї історичні знання, автори титулують монографію провокаційною назвою «Національна меншина перед загибеллю?» [6, с. 241] і доводять це беззапе-речними фактами. Дослідивши минуле і сучасне 260 сіл Словаччини, у яких під час офіційних переписах населення 1881-2001 років більшість мешканців заявили про свою приналежність «до руської (русинської, російської), або української національностей» автори дійшли висновку, що на території нинішньої Словаччини у 2001 р. залишилося лише 30 сіл з вираженою перевагою руського населення. Двадця-типроцентну границю, потрібну для виживання русинської або української мови в офіційних стосунках, досягли 104 села. У розглядуваній нами ретроспективній статті М. Мушинка констатував, що сучасна молода генерація русинів, вихована в словацьких школах і на словацьких засобах інформації, говорить на суспільному рівні та в побуті словацькою літературною мовою. Далі він наголосив, що в такому разі цілком реально, що вже найближчим часом у Словаччині не стане ні русинів, ні українців. Вихід зі складної ситуації вчений вбачає в об'єднанні зусиль урядів Словаччини, України та громадських організацій. Світоглядні погляди Миколи та Олександра Мушинків щодо русинської спільноти як гілки українського народу, проявилися в їхній активній громадській позиції. Перед переписом населення 2011 р. вони надіслали майже у кожне з 206 колишніх і нинішніх руськоукраїнських сіл в Словаччині свою книжку із закликом не соромитися / не боятися і вказати «русинську» або «українську» національність під час опитування. Своє звернення вони мотивували таким чином: «Русини й українці мають спільне коріння. Ми діти однієї матері – Русі-України» [6, с. 249].

Наступний тематичний блок проблемного поля інтердисциплінарних досліджень присвячений сумно відомій своєю жорстокістю стосовно до українського населення в Польщі, акції «Вісла». Так, слупський історик **А. Слабіґ** показує становище 1200 депортованих лемків із Горлицького і Новосендецького повітів у Пільському / Тржцянецькому повітах на півночі Великопольщі у 1947-1970 рр., тобто найважчих роках їхньої соціально-економічної та політичної адаптації [6]. Автор наголошує, що основна мета акції – асиміляція примусових переселенців, певним чином була реалізована. Як свідчать дані останніх років, «тільки близько сімдесят осіб з цього обшару офіційно визнали своє українське або лемківське походження» [6, с. 331]. Сучасну позицію українського населення щодо морального та юридичного осуду акції «Вісла» осмислює **Роман Дрозд**, який зауважує, що для української сторони є неприйнятна точка зору польських націоналістичних сил (т.зв. «кресових» кіл), які вимагають, аби українська держава визнала Українську Повстанську Армію за злочинну організацію, що несе відповідальність за масові вбивства поляків у часи війни, але при цьому виправдовують усі репресивні дії щодо українського населення, включаючи масові вбивства та депортації, у тому числі й акцію «Вісла» [6, с. 81].

Слід зазначити, що вивчення діяльності УПА складає нині окреме явище у проблемному полі досліджень фахівців кількох країн. Не усунулися від цієї проблеми й учасники конференції. Так, словацькі вчені **М. Сирний та М. Шмігель** показують, як розслідувала у 1947-1948 рр. діяльність членів УПА й визначала ступінь індивідуальної відповідальності її членів спеціально створена міністерством оборони і внутрішніх справ ЧСЗ «Слідча комісія для розслідування злочинів бандерівських банд на території Чехословаччини». Починаючи з червня 1947 р. повстанці відходили з боями з Польщі на територію ЧСЗ, щоб дістатися американської окупаційної зони в Німеччині, але потрапили в полон чи здалися добровільно. Комісія ухвалила 132 вироки. Сучасні історики, які вивчали цей аспект проблеми, не завжди поділяють рішення комісії. М. Сирний та М. Шмігель вважають, що матеріали слідчих справ є цінним джерелом для вивчення «рейдів» УПА здійснених із території Польщі у 1945 і 1946 рр.

Наступний тематичний блок четвертого тому інтердисциплінарних досліджень висвітлює суспільні процеси у середовищі субетнічних груп: Зокрема, **Р. Томчик**, розглядає діяльність Української Радикальної Партії на Гуцульщині і Покутті напередодні першої світової війни. **Я. Сирник** висвітлює історію створення організаційних структур лемків у ПНР (Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ) та його регіонального відділення – «Лемко-Союзу», вказує на спробу створення альтернативної лемківської суспільно-культурної організації, непов'язаної з УСКТ у 1956-1957 рр. [6, с. 379-402]. **А. Тида** здійснює ретроспективний огляд діяльності проукраїнської Організації Оборони Лемківщини в США від заснування (1936 р.) до сучасності [6, с. 419-429].

На питаннях культурного розвитку Лемківщини, зокрема, освіти духівництва зупинився **С. Вирембель-**

ський. Долю православної культурної спадщини в Польщі у 1918-2010 рр. висвітлив **Д. Мательський**, а **В. Бобрик** розповів про спроби створення у міжвоєнний період на Лемківщині монастиря задля підготовки ґрунту для переходу православного населення до католицизму [6, с. 56]. **Б. Вуйтович-Губер,** проаналізувавши політику польського уряду щодо віросповідання на Лемківщині в міжвоєнний період, дійшов до висновку, що тоді вона потрапила в орбіту потужної політики полонізації. Цей політичний курс також охопив православні церкви Лемківщини, однак, він не приніс очікуваних результатів, а лише посилив у лемків почуття відчуження у стосунку до держави [6, с. 431-439].

У цьому виданні бойківська проблематика представлена працями чотирьох авторів. Цікавими є розмірковування щодо етнічного розмежування Лемківщини й Бойківщини журналістки та краєзнавця з України **Наталі Кляшторної**. У статті «Західні межі Бойківщини і східні межі Лемківщини в українських та польських джерелах» вона піддає сумніву твердження про заселення окремих сіл лемками, доказує їхнє бойківське походження. Хоча наведенні авторкою аргументи фактично не піддаються перевірці методом польового дослідження, за відсутністю самого предмету (села зруйновані, мешканці дисперсно розкидані в різних країнах, здебільшого асимільовані, справжній лемківський говір втрачений, має польський чи український відбиток), проте її розмірковування не позбавленні логіки й перспектив подальшого історіографічного та джерелознавчого аналізу (ймовірного польового дослідження). Варто лише зауважити, що на пограниччі етнічна межа (за мовною ознакою) є доволі рухливою, живою. Аналізуючи джерела, необхідно постійно тримати у полі зору дату етнографічного обстеження території, піддавати верифікації джерела, дотримуватися історико-хронологічного викладу матеріалу. Особливості процесу примусового переселення бойків із околиць м. Устрики-Долішні в Україну у 1951 р. розкрив канадський дослідний **Мирослав Іванек**.

Великий пласт незнаних сторінок матеріальної і духовної культури горян українського походження розкрито в другій частині видання [8]. Так, **І. Бетко** простежує на матеріалах сучасної прози міфологему крові в українській культурі. Цей же аспект, але в народній медицині бойків розглядає **О. Солярж**. Чимало пізнавального для читачів і вчених містять статті **І. Бобуля** про гуцульський театр Гната Хоткевича, який значно посприяв популяризації матеріальної і духовної культури Гуцульщини; **Л. Горошко** про обрядодії з водою (обрядові купання, вмивання вдома та у водоймах) у різдвяно-новорічному циклі українських горян; **У. Мовної** про мед в обрядовому тексті карпатського весілля; **Б. Орловської** про походження лемківських прізвищ; **М. Пецуха** про «етнічність писанки»; М. Сополіги про традиційні народні меблі Словаччини; **Я. Тараса** про етнокультурні та політичні впливи сусідніх етносів на рівень збереження національної ідентичності в сакральній архітектурі українців Карпат; **О. Кузьменко** про соціально-побутові пісні Бойківщини у діахронному вимірі [8, с. 455-654].

Перспективу дослідження й позитивного розвитку етнічних процесів на прикордонні у зв'язку з розширенням сучасної туристичної сфери окреслює **Г. Грегоровіч-Ґабер** у статті «Майбутнє полемківських сіл на тлі змін характеру заселення гірських теренів Сондецького Бескиду» [8, с. 502]. Її міркування торкнулися дослідження **А. Кібич** («Буковинська і галицька Гуцульщина – особливості пограниччя») [8, с. 513-524].

Бібліографію, джерела й біографістику етнографічних досліджень повертають до життя **М. Стех** («Богдан Ігор Антонич в англомовних перекладах та літературній критиці (фаза перша: 1960-ті до 1980-х років»), **Т. Подоляка** («Лемки, бойки та гуцули у дослідженнях польських етнографів 20-30-х років XX століття: історіографічний аспект») та **А. Єловіцькі** («Від емоцій – до збереження етнічної й релігійної ідентичності. Приватні етнографічні колекції Теодора Петрівки і Кржиштофа Библя») [8, с. 503-512].

Не можна не відзначити внесок літераторів у дослідження питань соціальної та етнічної історії лемків, русинів, гуцулів та бойків: **А. Ксеніч** («Барські конфедерати в повісті «Шибеничний верх» Володимира Хиляка») [8, с. 525-533], **Лях Т.** («Віталізм людського буття як основа гуцульської ментальності (на прикладі циклу новел Марка Черемшини «Парасочка») [8, с. 551-559] та **А. Гаврот** («Стереотипи. Створені гуцулами на підставі театрології Станіслава Вінзенза «На високій полонині») [8, с. 473-478].

Отже, колективний часопис польських науковців із Зеленої Гори і Слупська поволі стає знаним та авторитетним міжнародним виданням. Суспільна значимість інтердисциплінарної розробки порушеної наукової проблеми очевидна. Світ стоїть перед серйозною дилемою: розвиватися за принципом відкритого суспільства чи розділятися за принципом етнічної й культурної близькості або віддаленості. Як показує світовий досвід, не може бути успішною стратегія аккультурації іноетнічного населення, ніж інтеграція. У цьому випадку єдиною ідеологією і політикою сучасного суспільства має стати мультикультуралізм, що передбачає наявність у суспільстві різних етнокультурних груп й добровільну адаптацію до їхніх потреб соціальних інститутів. Щоб нормально адаптуватися у сучасній ситуації, коли Європа стає полінаціональним і багатокультурним цілим, важливим є виховання толерантності і здатності до співробітництва, досягнення порозуміння між народами, прояву поваги до особистості, розширення міжкультурних, міжетнічних і міжконфесійних контактів.

Насамкінець зазначимо, що наступна конференція з циклу тематичних наукових зібрань «Лемки, бойки, гуцули, русини – історія, сучасність, матеріальна і духовна культура» відбудеться у червні 2013 р. у Словацькому місті Свидник. Після її закінчення вийде п'ятий том започаткованої серії видань. Організаторами конференції виступають Словацький

національний музей – Музей української культури, м. Свидник, Заклад Східних досліджень, Інститут історії і політології Поморської Академії у Слупську, Інститут політології Зеленогірського університету, Асоціація україністів Словаччини, Українське історичне товариство Польщі. Не викликає сумніву, що об'єднання зусиль наукової спільноти країн Центрально-Східної Європи й Північної Америки усуне мовні бар'єри, значно збагатить джерельну базу проблемного поля дослідження, сприятиме всебічному пізнанню етнічної історії лемків, гуцулів, бойків, русинів та їх сучасного суспільно-політичного і культурного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa / red. S. Dudra, B. Halczak, I. Betko, M. Smigel. – Słupsk-Zielona Góra : Drukarnia Wyd-wo «DRUK-AR», 2009. – T. II. – 248 s.
2. Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. – Л. : Ін-т народознавства НАНУ, 2007. – 832 с.
3. Лемківщина: у 2 т. – Л. : Ін-т народознавства НАН України Матеріальна культура. – Т. 1. – 1999. – 358 с.
4. Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa / red. S. Dudra, B. Halczak, A. Ksenicz, J. Starzyński. – Legnica-Zielona Góra : Drukarnia Wyd-wo «DRUK-AR», 2007. – T. I. – 225 s.
5. Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa / red. S. Dudra, B. Halczak, R. Drozd, I. Betko, M. Smigel. – Słupsk-Zielona Góra : Drukarnia Wyd-wo «DRUK-AR», 2010. – T. III. – 358 s.
6. Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa / red. S. Dudry, B. Halczaka, R. Drozd, I. Betko, M. Smigela. – Słupsk-Zielona Góra : Drukarnia Wyd-wo «DRUK-AR», 2012. – T. IV, cz. 1. – 331 s.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 23, спр. 1470.
8. Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa / red. S. Dudry, B. Halczaka, R. Drozd, I. Betko, M. Smigela. – Słupsk-Zielona Góra : Drukarnia Wyd-wo «DRUK-AR», 2012. – T. IV, cz. 2. – 669 s.

Рецензенти: ***Тригуб П. М.,*** д.і.н., проф.;
Шуляє Й. М., д.і.н., проф.

© Пронь Т. М., 2012 *Дата надходження статті до редколегії 6.12.2012 р.*

ПРОНЬ Тетяна Михайлівна, кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри всесвітньої історії ЧДУ імені Петра Могили.